

Egy dél-tiroli kiállítás katalógusa

Erhard, Benedikt (szerk.): Eine Geschichte Südtirols. Option-Heimat-Optioni. Una Storia dell' Alto Adige, Katalog zur Aussetzung des Tiroler Geschichtsvereins, Bozen-Wien 1989. 438.

A ma mintegy 260 ezer lelket számláló dél-tiroli németiség az európai kisebbségek között alighanem az egyik legrendezettebb közjogi státusszal és messzemenő kollektív jogokkal rendelkező népközösség, amelynek kialakulásáról - hasonlóképpen mint a magyar kisebbségekről - az első világháborút lezáró békerendszer határozott. Arra nézve, hogy a kisebbségi kérdéskör legelemibb rendezéséhez nem csupán gazdasági fellendülés, anyagi jólét szükséges, hanem ezzel párhuzamosan rendszeres erőfeszítéseket kell tenni a kisebbségek haza- és otthontudatának karbantartására, a kisebbségi jogrendszer érdekvédelmi jellegének felerősítésére, a dél-tiroli németek második világháború utáni története kétségkívül számos irigylésre méltó példával szolgál.

Az 1989 őszen Bozenben (Bolzanóban) *Option-Heimat-Optioni* címmel a Tiroli Történeti Egyesület által megrendezett nagyszabású kiállítás egyszersmind azt is bizonyította, hogy a kisebbségeknek legalább annyira - ha talán nem jobban - szükségük van saját történelmük árnyalt megismerésére, feldolgozására, mint a többségi nemzeteknek. A bozeni kiállítást a hitleri Németország és a fasiszta Olaszország között 1939. október 21-én aláírt dél-tiroli német áttelepítési egyezmény 50. évfordulója alkalmából rendezték. Ennek az egyezménynek az értelmében az akkoriban 200-225 ezer fős dél-tiroli németiségnek egyénileg arról kellett döntenie, hogy vagy a német állampolgárság mellett optál, és abban az esetben átköltözik a Harmadik Birodalom területére, vagy a maradás mellett dönt, azaz az olasz állampolgárságot választja, de ennek fejében lemond mindenfajta kisebbségi (nyelvhasználati, oktatási stb.) jogáról. A két állampolgárság közötti választás - az *opció* - megosztotta a dél-tiroli németiséget. Mintegy százötvenezen maradtak, hetvenötezren pedig az áttelepülés mellett döntöttek. Közülük mintegy huszonötezren a második világháborút követően egy külön egyezmény keretében a hazatérés mellett döntöttek.

Az egész opciós kérdés mögött a két „anyaország” azonos érdeke, a dél-tiroli német népcsoport felszámolása állt. A hitleri Németország amely az Anschluss után Olaszország semlegességét biztosítandó - elismerte Dél-Tirol Olaszországhoz tartozását - a népcsoport német jellegének megőrzését egyedül az áttelepítés formájában tartotta kivitelezhetőnek, s ráadásul olyan tervek is születtek, amelyek a világháború éveiben megszállt kelet-európai országokban való letelepítésükkel próbálták volna kárpótolni az „elveszett” dél-tiroli területeket. Ezzel szemben Olaszország a németek teljes kiköltözését remélve az északra települő dél-olaszországiak számára igyekezett új letelepedési lehetőségeket biztosítani a távozó németek helyén.

A bozeni kiállítás - amely a lokálpatriotizmus, a regionális tudományos élet és politika együttes összefogásából született - példaértékű lehet a kelet-közép-európai etnikai konfliktushelyzetek helyi feldolgozására is. A Francesco Cossiga köztársasági elnök által üdvözölt és pártfogolt kiállítás a dél-tiroli régió német, olasz és ladin lakossága számára a történeti megbékélés gesztusát jelentette, amihez az is hozzájárult, hogy az addig otthon őrzött félhivatalos, hivatalos, familiáris jellegű dokumentumokat, ereklyéket, képeket, igazolásokat a kiállítás népes szervezőgárdája kölcsönkérte, és nagy részüket a látványos kiállítás anyagába beépítette. A *privát történelem* ily módon egyszerre mindhárom dél-tiroli népcsoport perspektívájából a *nagy történelem* részeként jelenhetett meg és a kiállítás címében hangsúlyosan szereplő *haza* fogalmának nacionalizmusmentes értelmezését erősítette meg az idősebb és fiatalabb dél-tiroliakban egyaránt, akik számára a kiállítás valóságos zárandokhelyé vált. Az Osztrák Szövetségi Kiadó által könyv alakban

Regio – Kisebbségtudományi Szemle 1991. 2. évf. 2.sz.

megjelentetett, gazdagon illusztrált és a dél-tiroli történelem hetven esztendejéről kiegyensúlyozott, szakszerű összefoglalást, érdekes írásos dokumentumokat tartalmazó kiállítási katalógus - akárcsak maga a kiállítás annak tanúbizonysága, hogy az etnikai konfliktushelyzeteket is fel lehet úgy dolgozni, hogy attól az egymásrautaltság érzése, a regionális közösség tudata és a közös haza szeretete erősödjék.

Sz. L.